

Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia

Alessandro Scarlatti / Eduard Tubin

Kontsertlavastus

„Armutruudus“

19.09.2026 – 19.00

Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia suur saal

Alessandro Scarlatti (1685–1757) / Eduard Tubin (1905–1982)

Ooper „**Armutruudus**“ („L'honestà negli amori“, 1680)

Muusikajuht MIHHAIL GERTS

Lavastaja RENÉ SOOM

Valguskunstnik ROMMI RUTTAS

Grimmerijad Meigikooli õpilased, juhendaja KÄROLIN RAIG

Pianistid-repetiitorid ENE RINDESALU ja AVE WAGNER

EMTA lauluüliõpilased

EMTA orkester

Kontsertmeister KULDAR ZILENSK

Osades:

Ali – JOOSEP VALL (tenor)

Rosmira – HEDI PÄRTNA (metsosopran)

Elisa – ALLA ŠUBINA (sopran)

Rosanno – MARI LASSMANN (sopran)

Giaferro – ENNO LORENZ (bariton)

Baccucco – MARI ROOS (metsosopran)

Saladino – ELISA HANNI (metsosopran)

Kestus ca 2 t koos vaheajaga

Etenduse väljatoomiseks vajalikku uurimistööd on toetanud Kultuuriministeerium oma teadus- ja arendusprogrammist (projekt KUM-TA101).

Hea kontserdikülastaja

Täna etenduva Alessandro Scarlatti ooperi „Armtruudus” (L'honestá negli amori) lavale jõudmise lugu on erakordne, ulatudes läbi pea nelja sajandi. Kui Rootsi kuningas Gustav II Adolf mõned kuud peale Tartu Ülikooli asutamisüriku allkirjastamist 1632. aasta 7. novembril suri, tõusis troonile tema tollal kuue aasta vanune tütar Kristiina. Täisealiseks saades kujunes juba lapseeas kirjanduse ja ajaloo vastu elavat huvi tundnud kuninganna Kristiinast hariduse ja teaduse suur toetaja. Erakordse naisena keeldus ta abiellumast, pöördus katoliku usku ning loobus 1654. aastal troonist. Tagasiastumise järgselt veetis ta valdava osa oma elust Roomas. Just siin kujunes Kristiinast tõeline kaunite kunstide patroon – teiste hulgas leidsid tema õukonnas töö paljud tolle aja väljapaistvad heliloojad, näiteks Arcangelo Corelli, Alessandro Stradella, Giacomo Carissimi. Üks Kristiina soosikutest oli noor helilooja Alessandro Scarlatti, kelle 19-aastaselt kirjutatud ooper „L'honestá negli amori” esietendus 1680. aasta 3. veebruaril kuninganna Roomas asuvas Palazzo Riario residentsis.

See asjaolu äratas pea kolm sajandit hiljem Rootsi kuningapere suveresidentsi juures tänaseni tegutseva Drottningholmi teatri huvi, mis oli direktor Gustav Hilleströmi juhtimisel kujunenud üheks vanema muusika ajastuteadliku esituspraktika keskuseks. Tänu seotusele kuninganna Kristiinaga soovis teater 1966. aasta suvel Scarlatti „L'honestá negli amori” lavale tuua, kuid seda takistas noodimaterjali puudumine – teosest oli autori käsikirjas säilinud vaid generaalbass ning vokaalpartii. Ettekande jaoks oli vaja ooper tervikuna orkestreerida. See ülesanne anti helilooja Eduard Tubinale, kes oli teatri arhiivis taolist tööd teinud juba 1945. aastast. Ligemale kahe aastakümne vältel oli Tubin tolleks hetkeks tegelenud enam kui viieteistkümne baroki- ja varaklassitsismi ajastu lavateose esitusmaterjalide ettevalmistamisega. Tubinale ei olnud see esmakordne kokkupuude Scarlatti ooperitega – 1958. aastal oli ta rekonstrueerinud sama autori ainsa koomilise ooperi „Il trionfo dell'onore”.

Roomas Casanatense raamatukogus asuv käsikiri pildistati üles ning saadeti Stockholmi, kus Tubin selle väikeste 10x15cm fotode põhjal ligemale kahe aasta vältel orkestreeris. 1965. aasta 15. jaanuaril kirjutab Tubin oma edusammudest ka ühele lähedasematest sõpradest – õpetaja Heino Ellerile: „Istun juba augustikuust saadik siin kinni ühe vana ooperi restaureerimisega. On üks Alessandro Scarlatti noorpõlvetöö, kirjutatud 1680. Kõik, mis oli olemas, on üks „partituur“ laulu ja generaalbassi saatena. Mõni üksik järelmäng on välja kirjutatud keelpillidele. No tegin siis valmis ühe partituuri tänapäeva mõistele vastavalt, st. tuli harmoniseerida kogu kupatus, vähe sellest, tuli ka leida viiulitele midagi mängida, cornod ja oboed juurde lisada ja kõik ikka selles vaimus, nagu oleks Scarlatti seda ise teinud. See oli ju ajastu, kus tarvitati ohtralt kontrapunkti ning kiriku helitõugusid. Tänu sellele, mis kunagi Sinu juures sai õpitud, oli see töö mulle siiski võrdlemisi kerge ja kohati isegi huvitav. Need vanad meistrid olid omamoodi nupukad reeglitest kõrvale hiilima ning väga tihti kõlab näiteks põhitoon ja juhttoon samaaegselt.”

Tubina orkestreeritud ning 1966. aasta 29. juunil Drottningholmi teatris esietendunud „L'honestá negli amori“ oli tol hetkel ainus orkestriversioon Scarlatti ooperist.

2026. aastal õnnestus meil prof Margus Pärtlase juhitud Kultuuriministeeriumi teadusprojekti raames koos EMTA doktorandi ning Eesti Ajaloomuuseumi teadur-kuraatori Carolin Krajňákuga tuua Eduard Tubina Drottningholmis asuvad materjalid Eestisse ning digiteerida nende väärtuslikum osa. Töö käigus tuli meil paraku tõdeda, et tänaseks möödunud enam kui pool sajandit ei ole Tubina Drottningholmi pärandi vaatest möödunud jäljetult. „Armutruudusest“ õnnestus meil leida Tubina poolt tervikuna orkestreeritud esimese vaatuse partituur, klaviir ning orkestripartiit. Ooperi teisest ja kolmandast vaatusest olid alles vaid keelpillide partiit ning visandlik klaviir, mille viimased numbrid oli kirjutatud 1966. aasta ettekande dirigent Lars Malmberg.

Selleks, et ooper täna kuulajateni tuua palusin puuduolevad teise ja kolmanda vaatuse puhkpillide partiid helilooja Tauno Aintsil juurde kirjutada. Võtsime aluseks Tubina poolt esimeses vaatuses rakendatud kompositsioonivõtted (imitatsioonitehnilised arendused, keelpillide dubleerimise) ning kandsime nad üle järgnevatele vaatustele, mille tervikpartituuri noodigraafika vormistas Mari Amor.

Olen südamest tänulik Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia ooperistuudiale, eesotsas Ene Rindesaluga ning lavastajale René Soomile võimaluse eest tuua see erakordne, paljude inimeste ühistööna sündinud rekonstruktsioon täna lavale.

Mihhail Gerts

Alessandro Scarlatti (1660–1725) on oluline roll barokkmuusika arenguloos, teda peetakse Napoli ooperikoolkonna rajajaks. Scarlatti kaasaegsed nimetasid teda „Itaalia Orpheuseks” tema meisterlikkuse tõttu kirjutada inimehale väljendusrikkaid meloodiaid.

Muusikalise alghariduse omandas Alessandro Scarlatti oma sünnilinnas Palermos. Kaheteistkümnesele läks ta koos emaga Rooma, kus ta jätkas oma õpinguid mitme tunnustatud muusiku juures, kelle hulgas oli arvatavasti ka oratooriumite meister Giacomo Carissimi. Suurt mõju avaldas talle ka itaalia klahvpillivirtuoos ja ooperihelilooja Bernardo Pasquini.

Scarlatti esimene ooper „Gli equivoci nel sembiante” („Eksitavad välimused”) köitis Rootsi troonist loobunud kuninganna Kristiina tähelepanu. See ooper kindlustas noorele heliloojale koha kapellmeistrina tema õukonnas. Aasta hiljem loodud ooper „L'honestà negli amori” („Armustruudus”) on juba kirjutatud pühendusega kuninganna Kristiinale.

24-aastaselt kolis Scarlatti Napolisse ja asus tööle sealse õukonna kapellmeistrina. Lepingujärgselt tuli tal komponeerida ning ette kanda keskmiselt neli ooperit aastas ning samuti luua muusikat instrumentaalmuusikat kapellile. Lisaks sellele telliti heliloojalt kantaate ning lühioopereid.

1702. aastal lahkus Scarlatti Napolist ning veetis järgnevad kuus aastat põhiliselt Roomas, lühidalt ka Firenzes ja Veneetsias. 1706. aastal valiti Scarlatti kuninganna Kristiina auks loodud kirjanike- ja kunstirühmituse *Accademia dell'Arcadia* liikmeks. 1708. aastal naases helilooja Napolisse, kuid sidemed Roomaga säilisid. Oma viimased eluaastad veetis Scarlatti Napolis ning pühendus õpetamisele.

Scarlatti mahukas looming hõlmab endas muu hulgas üle 110 ooperi, ligi 800 kantaati ning hulgaliselt vaimulikke teoseid. Tema ooperites kinnistus kolmeosalise *da-capo*-aaria (ABA) ja itaalia avamängu struktuur. Samuti eristusid selgemalt tegevust edasiviivad retsitatiivid ja emotsioone väljendavad aariad. Ka hakkas hakkas ta orkestrisaadet kasutama mitte üksnes aariates, vaid ka dramaatilistes retsitatiivides (*recitativo accompagnato*). Lisaks vokaalmuusikale, on Scarlatti oluliselt mõjutanud instrumentaalmuusikat – kui enne kasutati ooperite alguses prantsuse tüüpi avamänge (aeglane–kiire–aeglane), siis Scarlatti oli üks esimesi, kes võttis kasutusele kiire–aeglane–kiire ülesehitusega avamängu (*sinfonia*), millest kujunes otsene eelkäija klassikalisele sümfooniale.

Ooper „**Armutruudus**” („*L'honestà negli amori*”) on komponeeritud helilooja loometee alguses. See oli esimene ooper, mida Scarlatti endise Rootsi kuninganna Kristiina õukonna kapellmeistrina kirjutas ja ette kandis. Libreto autoriks arvatakse olevat kas Gian Lorenzo Bernini või Domenico Filippo Contini pseudonüümi Felice Parnasso alt.

„Armutruudus” esietendus kuninganna Kristiina Rooma residentsis 3. veebruaril 1680. Teist korda kanti ooperit ette kaks aastat hiljem. Ehkki ooperit esitati mitu korda, ei ole see jäänud püsirepertuaari ning on tänaseks päevaks sisuliselt unustuse hõlma vajunud. Vaid üks aaria on jäänud lauljate repertuaari – „*Già il sole dal Gange*” („Juba päike Gangese¹ kohal”) –, mida on esitanud ja salvestanud paljud tuntud ooperilauljad.

Ooperi pealkiri „Armutruudus” viitab tegelaste sisemisele dilemmale – kuidas jääda truuks ja ausaks oma tunnetele olukorras, kus ühiskondlik positsioon, vangistus või orjus ja isandate tahe sunnivad neid teesklema. Nagu paljudele barokkooperitele omane, valitseb selles ooperis eksootiline atmosfäär. Tegevus toimub Alžiiris korsaaride ja orjade maailmas. Ooperi

¹ Siinkohal ei tähenda Ganges jõge Indias, vaid hoopis idamaid või orienti üldiselt.

põhikonflikt keerleb kahe armastajapaari ümber. Giafer ihaldab oma orjatori Elisat, kuid viimase süda kuulub Giaferi sõbra Rosannole. Samal ajal armastavad teineteist Giaferi tütar Rosmira ja Giaferi ori Ali. Seega põrkuvad omavahel armastus, erinev ühiskondlik seisus, võim ja kohusetunne.

Pärast arvukaid intriige, maskeeringuid ja dramaatilisi dialooge tulevad valed ja eksitused ilmsiks. Kõik süüdistused lükatakse ümber, armastajad lepivad ära ning ooper lõpeb rõõmsa ja piduliku ansambliga, mis ülistab ustavust ja armastuse võitu.

Mihhail Gerts on rahvusvaheliselt tunnustatud dirigent, olles juhatanud üle 70 orkestri maailmas. Nende hulgas on NHK Sümfooniaorkester ja Osaka Filharmooniaorkester Jaapanis, Prantsuse Raadio Filharmooniline Orkester, BBC Sümfooniaorkester, Accademia Nazionale di Santa Cecilia (Itaalia), Sydney Sümfooniaorkester, arvukad orkestrid Prantsusmaal ja Saksamaal, sh. Gewandhausorchester Leipzig, Staatskapelle Dresden, Deutsches Symphonie-Orchester Berlin, samuti Belgia Rahvusorkester, Oslo Filharmooniline Orkester, Helsingi Filharmoonia Orkester jt. Aastatel 2007–2014 töötas ta dirigendina Rahvusooper Estonias ning 2005–2007 Eesti Rahvusmeeskooris. 2024. aastast on ta Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia külalisteadur.

Gerts'i loomingulises tegevuses on kesksel kohal Eduard Tubina muusikalise pärandi uurimine ning esitamine. 2021. aastast on ta festivali TubIN kunstiline juht, pälvides selle tegevuse eest 2024. aastal Kultuurkapitali Helikunsti Sihtkapitali aastapreemia. 2025. aastal ilmus temalt Eduard Tubina monograafia esimene osa „Eduard Tubina kujunemisaastad“. 2026. aasta oktoobris ilmub Berliini kirjastuse Jaron Verlag väljaandes Gerts'i kirjutatud „Der unerkannte Meister – der Komponist Eduard Tubin“, mis on esimene saksakeelne täismonograafia heliloojast. Samal aastal on ilmunud ka esimene Gerts'i ning Eesti Riikliku Sümfooniaorkestri salvestatud heliplaat Tubina muusikaga „The Early Years of Eduard Tubin“ (Orchid Classics), mis on saanud mitmeid positiivseid arvustusi (BBC Music Magazine, Gramophone jt).

Gerts on lõpetanud Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia doktorantuuri (2011) ning Berliini Hanns Eisleri nimelise Muusikakõrgkooli. 2019. aastast on ta Berliini Hanns Eisleri Muusikakõrgkooli ning Barenboim-Said Akadeemia lektor.

René Soom on Rahvusooper Estonia solist, kes on teatris töötanud alates 1997. aastast ning solistina 2005. aastast. Tema mahukasse repertuaari kuuluvad nii ooperi-, opereti- kui ka muusikalirollid. Ta on kehastanud nimiosa Tšaikovski „Jevgeni Oneginis“, Figarot Mozarti „Figaro pulmas“, Papagenot „Võluflöödis“, Mister X-i Kálmáni „Tsirkusprintsessis“, Wolframit Wagneri „Tannhäuseris“, Silviot Leoncavallo „Pajatsites“, Schaunardi Puccini „Boheemis“ ja Henry Higginsit Loewe' „Minu veetlevas leedis“ paljude teiste rollide kõrval.

Soom on tegutsenud aktiivselt ka väljaspool koduteatrit, esinedes Vanemuise teatris ning tehes koostööd Pärnu Linnaorkestri, Ooper-Kvarteti ja KaivConsortiga. Alates 1998. aastast on ta osalenud sõnateatri Varius tegemistes ning andnud trupiga etendusi Rootsis, USA-s ja Kanadas. Samuti on ta edukalt esinenud kammerlauljana.

Soom õppis klassikalist laulmist Georg Otsa nimelises Tallinna Muusikakoolis Henn Eeriku klassis ning Eesti Muusikaakadeemias professorite Virgilijus Noreika ja Jaakko Ryhäneni juhendamisel, lõpetades seal ka magistriõppe. Ta on täiendanud end Hartmut Hölili, Rudolf Piernay ja Gerhard Kahry meistrikursustel. Soom on pälvinud Marje ja Kuldar Singi nimelise noore laulja preemia (2006), Harjumaa teatripreemia (2009) ja Georg Otsa nimelise preemia (2012).

Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia orkester

I viiul

Kuldar Zilensk

Gabrielè Santockytè

Vanina Auad

Annette Nahkur

II viiul

Angelina Jarošenko

Angelika Kobzar

Nikolay Aganin

Vioola

Yeva Stanislavchuk

Julija Širokova

Tšello

Diego Rene Gil Amaris

Milana Starinska

Kontrabass

Rena Selliov

Oboe

Aleksander Hännikäinen

Tõnis Traksmann

Metsasarv

Inno-Mart Kont

Nikita Matsuk

OOTAME KUULAMA

K 23.09 kell 19.00 / EMTA suur saal / pilet Piletikeskusest

Klaverikunst

Sven-Sander Šestakov (klaver)

Kavas Scarlatti, Couperin, Chopin, Liszt

L 24.10.2026 kell 19.00 EMTA suur saal / pilet Piletikeskusest

MÜRIAADfest lõppkontsert. EMTA sümfooniaorkester

Ganmin Xie (saksofon), EMTA naiskoor, Tütarlastekoor Ellerhein

Dirigent Mihhail Gerts

Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia kontserdi- ja etenduskeskus

eamt.ee

emtasaalid.ee

facebook.com/muusikaakadeemia

instagram.com/emta_ee

Palume lülitada mobiiltelefon hääletule režiimile.

Kontserdi salvestamine ja pildistamine ilma korraldaja loata
ei ole lubatud.

